

**رویکرد تطبیقی اعتقاد به خاتمیت در اسلام و بهائیت با تأکید بر
نظر علامه طباطبائی**

نگین عبدلی^۱

^۱. طلبه سطح دو حوزه علمیه الزهرا (سلام الله علیها)، negisa5011@gmail.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

از مهم ترین ویژگی های دین اسلام جهانی بودن، جاودانگی احکام و خاتمیت آن نسبت به ادیان دیگر است. در میان مدعیانی که در دو قرن اخیر ظهور کردند، میرزا حسینعلی نوری با ارائه آیین بهائیت از اقبال بیشتری بهره مند شد. آیین بهائیت خود را تداوم و استمرار دعوت ادیان الهی همچون یهودیت، مسیحیت و اسلام می داند. از این رو بخش مهمی از آثار تبلیغی و آموزشی بهایی به ارائه توجیه و پاسخ و حل ناسازگاری ظهور بهائیت با آموزه خاتمیت اختصاص یافته است. این مقاله در پی آن است که اعتقاد به خاتمیت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) را در اسلام و بهائیت مقایسه کرده و مهمترین شبهات وارده از سوی بهائیت درباره این مسئله از قبیل تفاوت رسالت و نبوت و آیه خاتمیت را از منظر علامه طباطبایی پاسخ دهد و در نهایت بتواند حقانیت نظر اسلام که رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) خاتم پیامبران است را اثبات کند. مقایسه تطبیقی خاتمیت از نظر اسلام و بهائیت وجه تمایز این مقاله با سایر موضوعات مرتبط است که به روش کتابخانه ای نوشته شده است.

واژگان کلیدی

بهائیت ، خاتمیت، علامه طباطبایی

مقدمه

خاتمیت در لغت به معنای پایان و رایجترین معنای آن ختم و پایان یافتن چیزی است. تلقی از خاتمیت اصطلاحاً، ختم نبوت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) و پذیرش دین ایشان به عنوان آخرین شریعت آسمانی است که تا روز قیامت تغییر پذیر نیست. اعتقاد بهائیان در مسائلی همچون توحید، معاد، نبوت و خاتمیت با اسلام بسیار متفاوت و این مسئله ناشی از برداشت ها و تفاسیر غلط و کج فهمی های فرقه بهائیت است بهائیت فرقه ای مذهبی و برآمده از بابیه است که در قرن سیزدهم قمری (نوزدهم میلادی) به دست میرزا حسینعلی نوری معروف به بهاءالله پدید آمد بهاءالله دین اسلام را نسخ کرد و دین جدیدی ارائه کرد. بهائیان بر جدید بودن تعالیم بهاءالله تأکید دارند و او را پیامبری با پیام های جدید و بی سابقه از طرف خداوند معرفی می کنند. از نظر بهائیان، خداوند در طول تاریخ، سلسله ای از مربیان و پیام آوران الهی را برای بشر فرستاده که جدیدترین آنها بهاءالله است.

بنابر اعتقاد بهائیان بین رسول و نبی تفاوت است با استناد به این آیه که «ما کان محمد ابا احد من رجالکم ولكن رسول الله و خاتم النبیین و کان الله بکل شیء علیماً^۱» تنها ختم نبوت را بیان کرده و درباره رسالت حرفی نزده بنابراین رسالت همچنان ادامه دارد و پایان نپذیرفته است. علامه طباطبایی در پاسخ به این تفسیر غلط بیان میدارند که رسول عبارت از کسی که حامل رسالتی از خدای تعالی به سوی مردم می باشد و نبی آن کسی است که حامل خبری از غیب باشد و آن غیب عبارت از دین و حقایق آن است و لازمه این حرف این است که وقتی نبوتی بعد از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نباشد، رسالتی هم نخواهد بود چون رسالت خود یکی از اخبار غیب است، وقتی که بنا باشد انبیاء غیب منقطع شود و دیگر نبوتی نباشد، حکماً رسالتی هم نخواهد بود. از اینجا روشن میشود که

^۱. احزاب: ۴۰

وقتی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) خاتم النبیین باشد، خاتم الرسل هم خواهد بود.

یکی دیگر از مهم ترین دلیل روشنفکران بهائی در رد خاتمیت نبی مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله)، لزوم تجدید شریعت است؛ به عقیده آنان وقتی عقل، لزوم تجدید شریعت را ثابت کرد خاتمیت بی معنا می شود. علامه طباطبایی این باره میفرماید قرآن کتابی است جامع؛ بدین معنی که هم هدف کامل انسانیت را در خود جای داده و هم آن هدف را به کامل ترین وجه بیان کرده است. با توجه به جاودانگی و جهانی بودن قرآن که در آیات و روایات به آن اشاره شده است دیگر نیاز به نبوت جدید و آمدن کتاب آسمانی جدید نیست.

درباره این موضوع مقالات و کتب دیگری نگاشته شده است از جمله مقاله «نقد شبهه بهائیت در مسئله پایان پذیری دین اسلام» که با هدف ارزیابی و نقد اندیشه «بهائیت» در مسئله پایان پذیری دین اسلام نوشته شده؛ مقاله «چالش های شناسایی بهائیت به عنوان یک دین الهی در دوران جدید» که پاسخ به این سؤال است که اگر کسی ادعا کرد که به من وحی می شود، چگونه می توان درستی ادعای او را اثبات کرد؟؛ مقاله «نقد و بررسی لزوم تجدید بعثت پیامبران براساس مقتضیات زمان» که رفع این اشکال است که چرا مبلغان بهائی با اعلام پایان تاریخ تاریخ مصرف احکام اسلام، آن را برای دوران خود مفید و برای روزگار حاضر ناکار آمد می دانند. همچنین از جمله کتاب های نقد بهائیت می توان به «کشف الحیل» اثر عبدالحسین آیتی، «محاكمه و بررسی در عقاید و احکام و آداب و تاریخ باب و بهاء» نوشته علامه مصطفوی و «بهائیان» از سید محمدباقر نجفی اشاره کرد. اما مقایسه تطبیقی بین عقاید اسلام و بهائیت از جهت خاتمیت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) وجه تمایز این نوشتار است. در این مقاله پس از تعریف معنای خاتمیت، تفاوت های بنیادین بین اسلام و بهائیت مطرح و

علامه طباطبائی میگوید: در مجمع البیان در ذیل جمله «ولکن رسول الله (صلی الله علیه و آله) خاتم النبیین» گفته روایت صحیح از جابر بن عبدالله از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رسیده که فرمود: مثل من در بین انبیاء مثل مردمی است که خانه ای بسازد و آن را تکمیل نموده آرایش هم بدهد ولی جای یک آجر را خالی بگذارد که هر کسی که وارد آن خانه شود آن جای آجر توی ذوقش بزند و بگوید: همه جای این خانه خوب است، اما حیف که این جای آجر بد ترکیبش کرده و من تا وقتی مبعوث نشده بودم، آن جای خالی را در بنای نبوت بودم همین که مبعوث شدم، بنای نبوت به تمام و کمال رسید و این روایت را بخاری و مسلم نیز در کتاب صحیح خود آورده اند.^۱ باید گفت که هر چند این دو مفهوماً متباین اند، «رسول» و «نبی» ضمن بحث از مفهوم به لحاظ مصداقی بین آنها رابطه عموم و خصوص مطلق برقرار است؛ یعنی هر رسولی، نبی هم است، ولی چنین نیست که همه انبیاء رسول باشند. بر این اساس، این گزاره که پس از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) هیچ نبی دیگری نخواهد آمد، شامل رسول نیز میشود؛ چون نفی عام، مستلزم نفی خاص است. بنابراین لازمه ختم نبوت، ختم رسالت است.^۲

درباره برپایی قیامت و استناد بهاء الله به روایت «اذا قامَ القَائِمُ قَامَتِ الْقِيَامَةُ»^۳ هیچ سند و مدرکی در باب صحت آن در کتاب خودش ارائه نشده است. در سایر متون روایی اسلامی نیز چنین روایتی یافت نگردیده است و این خود دلیل روشنی بر مدعای بی اساس ایشان درباره قیامت و ادامه رسالت است. همچنین با ملاحظه برخی از آیات قرآن که ویژگی های قیامت را بیان می کند متوجه می شویم که دیدگاه بهائیت چقدر متفاوت با قرآن است. برای مثال: هنگامی که آسمان از هم شکافته شود و آن زمان که ستارگان پراکنده شوند و فرو ریزند و آن زمان که قبرها زیر و رو

^۱ همان، ج ۱۶، ص ۴۸۷

^۲ مصباح یزدی. آموزش عقاید، ص ۲۳۸

^۳ حسینعلی نوری، ایقان، ص ۹۵

گردد...^۱ در آن هنگام که خورشید در هم پیچیده شود...^۲ در آن هنگام که کوهها به حرکت در آیند...^۳ در آن هنگام که پرده از روی آسمان گرفته شود، در آن هنگام که دوزخ شعله ور گردد، در آن هنگام که بهشت نزدیک شود...^۴ همان طور که می بینیم تناسبی بین آیات قرآن و ادعای بهائیت وجود ندارد.

نتیجه گیری

نویسندگان بهائی گریزی از وجود مفهوم خاتمیت در تعلیم اسلامی ندارند. از آنجا که آنها اسلام را به عنوان یکی از ادیان الهی قبول دارند لاجرم باید مشکل باور مسلمین به ختم نبوت پس از پیامبرشان حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) را حل کنند. مقابله ایشان با این موضوع در قالب شبیهاتی صورت پذیرفته مانند لزوم تجدید شریعت پس از پیامبر با گذشت زمان، تفاوت بین رسالت و نبوت و همچنین نسخ دین حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) با برپا شدن قیامت و ظهور قائم جدید که همان بهاءالله است.

پاسخ متفکران و مفسران اسلامی به این قبیل شبهات بسیار مستدل و متقن است از جمله علامه سید محمد حسین طباطبایی که در رد شبهه اول فرمودند از آنجا که قرآن کتابی است جامع؛ بدین معنی که هم هدف کامل انسانیت را در خود جای داده و هم آن هدف را به کامل ترین وجه بیان کرده است. هر آنچه بشر در پیمودن راه سعادت و خوشبختی از اعتقاد و عمل به آن نیازمند است، در قرآن کریم به طور کامل بیان شده

^۱. انفطار: ۴-۱

^۲. تکویر: ۱

^۳. تکویر: ۳

^۴. تکویر: ۱۳-۱۱

است ؛ لذا با توجه به جاودانگی و جهانی بودن قرآن که در آیات و روایات به آن اشاره شده است دیگر نیاز به نبوت جدید و آمدن کتاب آسمانی جدید نیست. در رابطه شبهه دوم رسول عبارت از کسی که حامل رسالتی از خدای تعالی به سوی مردم میباشد و نبی آن کسی است که حامل خبری از غیب باشد و آن غیب عبارت از دین و حقایق آن است و لازمه این حرف این است که وقتی نبوتی بعد از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نباشد، رسالتی هم نخواهد بود. و مسئله سوم که هیچ سند و مدرکی دال بر اثبات روایت «اِذَا قَامَ الْقَائِمُ قَامَتِ الْقِيَامَةُ» یافت نشد و جعلی بودن این کلام واضح و مبرهن است به علاوه اینکه هیچ تناسبی بین آیات قرآن و ادعای بهائیت وجود ندارد.

فهرست منابع

قرآن کریم

روز بهانی، علیرضا، **تحلیل و نقد بهائیت**، نشر مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، چاپ دوم، ۱۳۸۹ هـ- ش

روشنی، روحی، **خاتمیت**، نشر موسسه معارف بهائی، چاپ اول، ۱۳۹۳ هـ- ش

زاهد زاهدی، سعید، **بهائیت در ایران**، نشر مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چاپ هشتم، ۱۳۹۴ هـ- ش

سبحانی، جعفر، **مفاهیم القرآن**، نشر موسسه امام صادق (علیه السلام): قم، ۱۴۲۱ هـ- ق

صادقی، هادی، **درآمدی بر کلام جدید**، نشر کتاب طه، ۱۳۹۶ ه-ش

صدری، محمود، **بهائیت**، نشر موسسه فرهنگی هنری کتاب مرجع مصباح طباطبایی، محمد حسین، **تفسیر المیزان**، مترجم: موسوی همدانی، محمد باقر، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه، چاپ بیست و پنجم، ۱۳۷۸ ه-ش کلینی، محمد ابن یعقوب، **الکافی**، نشر دارالکتب الاسلامیه: تهران، چاپ چهارم؛ ۱۴۰۷ ه-ق

موسوی زاده، سید حسین علی، **منادیان تاریکی**، نشر شرکت نشر و چاپ بین الملل، چاپ اول، ۱۳۹۳ ه-ش

نجفی، سید محمد باقر، **بهائیان**، نشر مشعر، چاپ اول، ۱۳۸۳ ه-ش

نیازی، حامد، **گذرگاه تاریکی**، نشر مرکز مدیریت حوزه علمیه اصفهان، چاپ اول ۱۳۹۳ ه-ش

نوری، حسینعلی، **اقتدارات**، چاپ مصر، بی تا

_____، **اقدس**، چاپ هند، ۱۸۹۰م

_____، **ایقان**، چاپ مصر، ۱۳۵۲ ه-ق

_____، **مجموع الواح**، چاپ مصر، بی تا

یزدی، محمد تقی، **آموزش عقاید**، نشر سازمان تبلیغات اسلامی: تهران، چاپ چهارم، ۱۳۷۹ ه-ش

ابن فارس، احمد، **معجم مقاییس اللغة**، کتب الإعلام الإسلامی، قم - ایران، چاپ اول، ۱۴۰۴ ه-ق

ابن منظور، محمد ابن مکرم، **لسان العرب**، بیروت: دار صادر، چاپ اول، ۱۴۱۴ ه-ق

حر عاملی، محمد ابن حسن، وسائل الشیعه، نشر آل بیت، ۱۴۱۴ هـ-ق

اسلمت، جی.ای، بهاءالله و عصر جدید، ترجمه ع شیرالهی و ه رحیمی،

نشر عصر جدید، ۱۹۸۸ م

وب سایت بهائیان در ایران: iran.orgwww.bahaisof